

Ks. dr hab. Mirosław Brzeziński, prof. KUL
Katedra Nauk o Rodzinie
Wydział Teologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Natalii Flisiak-Góreckiej
*Zjawisko przemocy domowej a stabilność rodziny na przykładzie Warszawy
w latach 2019-2023*

napisanej pod kierunkiem naukowym promotora dra hab. Zbigniewa Mikołajczyka, prof. ucz.
i promotora pomocniczego ks. dra Wojciecha Kućko
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Warszawa 2025, ss. 268.

Oczywistym faktem jest, że rodzina jest podstawową komórką społeczną, a jednocześnie pierwszym i podstawowym środowiskiem życia człowieka. Miejscem, w którym człowiek się rodzi, dorasta, rozwija, przeżywa niemal całe swoje życie i umiera. Od jakości życia i relacji jakie są pomiędzy małżonkami, rodzicami a dziećmi i pozostałymi członkami rodziny zależy szczęście rodziny jako wspólnoty osób, jak również szczęście i rozwój każdego z jej członków. „Rodzina – pisał Jan Paweł II w *Liście do rodzin* (n. 2) jest pierwszą i najważniejszą drogą człowieka i Kościoła. Jest drogą powszechną, pozostając za każdym razem drogą szczególną, jedyną i niepowtarzalną, tak jak niepowtarzalny jest każdy człowiek. Rodzina jest tą drogą, od której nie może on się odłączyć. Wszak normalnie każdy z nas w rodzinie przychodzi na świat, można więc powiedzieć, że rodzinie zawdzięcza sam fakt bycia człowiekiem. A jeśli w tym przyjsciu na świat oraz we wchodzeniu w świat człowiekowi brakuje rodziny, to jest to zawsze wyłom i brak nad wyraz niepokojący i bolesny, który potem ciąży na całym życiu”. Właśnie brak normalnie funkcjonującej rodziny jest zawsze jakimś zagrożeniem dla rozwoju osobowości człowieka, a jeśli człowiek nie jest dobrze ukształtowany, to jest to już pewne niebezpieczeństwo do stabilności życia przyszłej rodziny.

Mając na uwadze, że w związku ze zmianami społeczno-kulturowymi wiele osób z coraz mniejszą odpowiedzialnością podchodzi do założenia rodziny, coraz większa ilość osób młodych ulega tzw. *kulturze tymczasowości*, która przejawia się m.in. w szybkości przechodzenia w relacji uczuciowej, w niezdolności do spojrzenia na potrzeby innych, czy lękiem przed stałym zaangażowaniem (Por, Franciszek, *Amoris laetitia*, n. 39-40), że coraz

większa ilość zawieranych małżeństw ma charakter cywilny, zwiększa się też ilość osób, którzy żyją w tzw. związkach nieformalnych, gdyż z różnych przyczyn nie chcą formalizować swojego związku, i zmniejsza się ilość zawieranych związków sakramentalnych w Kościele katolickim, który jako jedyna instytucja oferuje różne sposoby i formy przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie, które też nie gwarantują, że małżeństwo będzie trwałe, szczęśliwe i się nie rozpadnie, coraz częściej mamy do czynienia z sytuacjami, w których dochodzi do przemocy w rodzinie, do przemocy domowej. Sytuacje takie mogą być powodowane różnymi przyczynami, począwszy od pochodzenia z rodziny, w której występowała przemoc bądź zachowania przemocowe, a nawet patologiczne, poprzez ludzką niedojrzałość, brak zrozumienia, nieumiejętność panowania i kierowania swoimi emocjami, nieumiejętność znalezienia rozwiązania w sytuacji konfliktowej.

Zjawisko przemocy domowej wymaga od samych zainteresowanych, ale też od instytucji, które są zaangażowane w pomoc rodzinie działań, które po pierwsze będą pomagały rodzinom w zapobieganiu przemocy domowej, a jeśli już zaistnieje to pomocy w tym by doprowadzić do funkcjonowania rodziny bez przemocy.

Ocena tematu pracy, problemu badawczego rozprawy, metody i źródeł

Podejmując się oceny pracy od strony merytorycznej należy stwierdzić, że temat recenzowanej rozprawy *Zjawisko przemocy domowej a stabilność rodziny na przykładzie Warszawy w latach 2019-2023* został sformułowany przez Autorkę w sposób poprawny, a przy tym jest on ciekawy, bardzo aktualny w kontekście przemian społeczno-kulturowych i ważny społecznie. Z samego tematu rozprawy wynika już jakiej problematyki będą dotyczyły badania i w jakim obszarze się sytuują.

Zgodnie z założeniami metodologicznymi przyjętymi i ukazanymi we wstępie i w sposób szczegółowy opisanymi w Rozdziale IV pt. *Metodologia badań własnych* rozprawy, mgr Natalia Flisiak-Górecka ukazała cele rozprawy, a mianowicie „popularyzacja wyników badań przeprowadzonych w obszarze obejmującym województwo mazowieckie...” (s. 8). Warto byłoby dodać tu czemu ta popularyzacja ma służyć, jakie są spodziewane efekty tej popularyzacji, natomiast Doktorantka przechodzi do uzasadnienia wyboru obszaru badań i grupy badawczej. Lepiej ukazany jest drugi cel rozprawy, a mianowicie „przedstawienie uwarunkowań prawnych i społecznych oraz ukazanie skali zjawiska przemocy domowej w kontekście zmian prawa na tle bezpieczeństwa rodziny” (s. 8). Także tu warto byłoby wskazać, że przeprowadzone badania wśród ekspertów i specjalistów pracujących z

rodzinami, w których występuje przemoc domowa mogą być pomocne w takich zmianach prawa, które będą chroniły osoby, które doznają przemocy w rodzinie, a jednocześnie wyniki badań posłużą do lepszej koordynacji prac i współpracy między różnymi instytucjami pracującymi w tym obszarze. Te cele zostały dobrze dookreślone w rozdziale metodologicznym i są one następujące: „określenie subiektywnych opinii badanych w zakresie oddziaływań realizowanych w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej” (s. 139), oraz „określenie subiektywnych opinii funkcjonariuszy Policji w kontekście zachowań związanych z przemocą domową” (s. 139). Cele te zostały zrealizowane poprzez analizę przeprowadzonych badań własnych.

Warto podkreślić, iż Doktorantka dobrze uzasadniła wybór obszaru badawczego i przedmiotu czyli zjawiska przemocy domowej w kontekście stabilności bezpieczeństwa rodziny (s. 139). Coraz częściej bowiem występująca przemoc domowa (fizyczna lub psychiczna) ma swój negatywny wpływ na jakość życia w rodzinie oraz na stabilność rodziny, gdyż w wielu sytuacjach przemocowych rodziny się rozpadają, a największe szkody ponoszą zwykle dzieci. Dobrze również została ukazane uzasadnienie wyboru grupy badawczej, a mianowicie pracowników Policji, którzy w zdecydowanej większości są pierwszymi do których zgłaszane są informacje o przemocy, jak też są pierwszymi, którzy interweniują w takich sprawach. Stąd też wynikają postawione główne pytania, które będą determinowały później problemy i hipotezy badawcze. Postawione pytania dotyczą stabilności i bezpieczeństwa rodziny w sytuacji przemocy domowej w obecnym kształcie prawa, jakości i wystarczalności obecnych uregulowań prawnych, jak też adekwatności narzędzi do dyspozycji osób działających w badanym obszarze (s. 8). Przedstawione problemy badawcze (s. 142) i hipotezy badawcze (s. 142-143) zostały zweryfikowane poprzez analizę przeprowadzonych badań – arkusza wywiadu eksperckiego i arkusza opinii (s. 145).

W sposób prawidłowy mgr N. Flisiak-Górecka przedstawiła źródła dysertacji, tj. zarówno aktualnie obowiązujące przepisy prawne w Polsce i Europie (s. 7), jak też kwestionariusz wywiadu i ankieta (s. 7). Bogate źródła tekstów prawnych jak też orzeczeń sądowych, oraz literatury przedmiotu pozwoliły dobrze ocenić aktualny stan prawny dotyczący przemocy domowej w Polsce, ale też rozwiązań prawnych w wybranych krajach Unii Europejskiej (Rozdz. II). Źródła te pozwoliły także poprawny i zrozumiały sposób przedstawić zagrożenia dla stabilności i bezpieczeństwa, scharakteryzować zjawisko przemocy domowej, jej rozumienie, istotne elementy (Rozdz. I). Na podstawie literatury źródłowej zostały też wskazane instytucje działające prewencyjnie i pomagające w rozwiązywaniu przemocy domowej (Rozdz. III), oraz skalę zjawiska (Rozdz. VI). Bogata

literatura źródłowa pomogła też w sposób prawidłowy przedstawić metodologię badań własnych (Rozdz. IV), czyli analizę tekstów źródłowych w części teoretycznej i analizę przeprowadzonych badań własnych – analizę arkuszy wywiadu eksperckiego oraz arkusza opinii.

Warto też podkreślić, iż Doktorantka dostrzega znaczenie „czynnika ludzkiego” (s. 7) w procesie pomocy i rozwiązywania problemu przemocy domowej wyrażonej też w słowach „system nie działał, bo człowiek nie wiedział”. Trzeba mieć nadzieję, że w jakiejś mierze wyniki badań przedstawione w niniejszej rozprawie będą pomocne zarówno w ulepszeniu przepisów prawnych jak też w lepszym przygotowaniu osób pracujących w instytucjach pomocowych, gdyż za każdą sytuacją przemocy domowej jest konkretny człowiek.

Struktura i ocena merytoryczna rozprawy

Praca doktorska mgr Natalii Flisiak-Góreckiej *Zjawisko przemocy domowej a stabilność rodziny na przykładzie Warszawy w latach 2019-2023* obejmuje 268 stron maszynopisu, i składa się ze spisu treści, wstępu, sześciu rozdziałów, w tym czterech przedstawiających wybraną tematykę od strony teoretycznej, jeden dotyczący metodologii badań własnych i jeden opisujący wyniki przeprowadzonych badań, zakończenia, bibliografii i źródeł, spisu tabel, spisu wykresów, aneksów i streszczenia w języku polskim i angielskim. Należy dodać, że zaraz po spisie treści znajduje się wykaz skrótów, który nie został umieszczony w spisie treści, a przecież stanowi integralną część całej dysertacji doktorskiej.

Po wstępie liczącym 5 stron, w którym Autorka wprowadza na w tematykę dysertacji doktorskiej, wskazuje cele jakie zamierza osiągnąć, metody i narzędzia badawcze następuje pierwszy z czterech teoretycznych rozdziałów pracy zatytułowany *Przemoc domowa jako negatywne zjawisko społeczne*. W rozdziale tym podzielonym na cztery paragrafy mgr Natalia Flisiak-Górecka przedstawia rodzinę jako podstawową grupę społeczną, typologię zagrożeń stabilności i bezpieczeństwa rodziny, zjawisko przemocy domowej i wnioski. Rozdział drugi *Uregulowania prawne w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej* podzielony jest na trzy paragrafy, w których opisany został system prawny w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej w prawie europejskim, którego Polska była zobowiązana przyjąć i implementować, jak też w prawie polskim i na końcu jest paragraf podsumowujący z wnioskami. W rozdziale trzecim *Instytucjonalny system zapobiegania zjawisku przemocy* doktorantka opisuje zadania poszczególnych instytucji działających w Polsce, które uczestniczą w realizacji działań mających przeciwdziałać przemocy domowej, jak też

pomagać w rozwiązywaniu problemów rodzin, w których do takich sytuacji doszło. Wśród tych instytucji mamy opisaną działalność jednostek pomocy społecznej, Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Policji, Żandarmerii Wojskowej, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych. Paragrafem podsumowującym tego rozdziału jest paragraf z wnioskami. Rozdział czwarty *Metodologia badań własnych* zawiera tak jak w tytule opis i metodologię przeprowadzonych badań własnych. Podzielony jest na sześć paragrafów, w których doktorantka przedstawia charakterystykę badań, przedmiot badań, problemy i hipotezy badawcze, metody i narzędzia badawcze, przebieg i realizację badań. Rozdział zakończony został wnioskami. Do przemyślenia (zmiany) jest tytuł paragrafu 4.2. *Przedmiot i cel pracy na Przedmiot i cel badań*.

W rozdziale kolejnym, piątym *Skala zjawiska przemocy domowej*, podzielonym na cztery paragrafy mgr Flisiak-Górecka przedstawiła jak wygląda zjawisko przemocy domowej, a w sposób szczególny jak wygląda implementacja prawa europejskiego w zakresie przemocy domowej, zwłaszcza implementacja tzw. Konwencji Stambulskiej w wybranych krajach Unii Europejskiej oraz w Polsce, i na terenie miasta stołecznego Warszawy w latach 2019-2023. Rozdział, jak poprzednie kończy się paragrafem z wnioskami. W tym momencie należałoby wskazać, że jest to kolejny rozdział teoretyczny, który został poprzedzony rozdziałem o metodologii badań, po którym następuje rozdział z opisem wyników przeprowadzonych badań. Zatem w strukturze pracy rozdział ten powinien poprzedzać rozdział czwarty z opisem metodologii badań. Druga uwaga dotycząca tego rozdziału dotyczy jego treści. Rozdział ten zawiera wskazania i analizę implementacji prawa unijnego w wybranych państwach Unii Europejskiej, w Polsce i sytuację w tym zakresie w mieście stołecznym Warszawa. Pytanie zatem czy rozdział ten nie powinien być połączony z rozdziałem drugim, w którym doktorantka podejmuje również tematykę uregulowań prawnych w zakresie przemocy domowej.

Kolejny, szósty rozdział *Opinie eksperckie w przedmiocie badań – analiza* składa się z dwóch paragrafów, w których mgr Flisiak-Górecka dokonuje analizy przeprowadzonych badań i przedstawia wnioski. Po tym rozdziale następuje zakończenie, w którym Doktorantka podsumowuje swoje badania, ale jednocześnie wskazuje słuszną potrzebę ich kontynuowania, bibliografia i źródła, spis tabel, spis wykresów, aneksy i streszczenie. Należy wskazać na pewien błąd dotyczący tytułu i podziału części dotyczącej bibliografii. Sam paragraf zwykle nosi tytuł *Bibliografia*, a wewnątrz dokonuje się podziału. Zastosowany podział również nie jest prawidłowy, gdyż zwykle na pierwszym miejscu podawane są właśnie źródła, i w tym przypadku jako pierwsze powinny być przepisy prawne, oraz narzędzia badawcze (ankieta i

arkusz wywiadu), następnie zaś opracowania naukowe podejmowanego tematu. Wskazane tu *Źródła internetowe* to rzeczywistości opracowania naukowe lub informacje zaczerpnięte z Internetu, które zwykle są opisywane jako *Netografia*.

Od strony merytorycznej praca jest przygotowana w sposób prawidłowy a postawione główne cele zostały osiągnięte. Wątpliwy jednakże jest jeden z celów „popularyzacja wyników badań”. Otóż popularyzacja powinna czemuś służyć, np. poprawie jakości współpracy instytucjonalnej, poprawie sposobów pomocy i prewencji, a tych wskazań nie ma.

Mgr Natalia Flisiak-Górecka we wstępie wprowadziła w tematykę podejmowanego zagadnienia przemocy domowej i wpływu jaki stosowanie przemocy domowej ma na stabilność i bezpieczeństwo rodziny, wskazała metodologię z jakiej korzystała zarówno przy teoretycznym opracowaniu tematu jak też narzędzi, z których korzystała przy przygotowaniu, przeprowadzeniu i opisie badań własnych. Wskazała też na cele jakie zamierzała zrealizować osiągnąć w konsekwencji przeprowadzonych badań własnych.

Oceniając rozprawę doktorską od strony merytorycznej zawsze ważnym elementem jest to czy opracowanie wnosi coś nowego do nauki, czy wnosi jakiś wkład w rozwój nauki. Po lekturze dysertacji należy odpowiedzieć, że tak. Biorąc pod uwagę fakt, że praca ma zarówno charakter normatywny – przedstawia stan prawny i zjawisko przemocy domowej od strony teoretycznej, jak i praktyczny gdyż ukazują sytuację od strony pracowników uczestniczących w rozwiązywaniu sytuacji przemocowych w rodzinie. To sprawia, że połączenie tych dwóch aspektów może być przyczynkiem do poprawy zarówno uregulowań prawnych, współpracy instytucji i lepszego przygotowania pracowników różnych instytucji w tym obszarze. Swoistym *novum* jest też przedstawienie zjawiska w konkretnym terenie i w konkretnej przestrzeni czasowej, co z pewnością może pomóc lepiej organizować pomoc w czasie niemal „rzeczywistym” i lepiej odpowiadać na potrzeby w zmieniających się warunkach społeczno-kulturowych.

Ocena formalna rozprawy

Biorąc pod uwagę kwestie formalne należy podkreślić przede wszystkim poprawność języka, bardzo przystępny sposób opisu, także kwestii prawnych, które opisane są w sposób zrozumiały, co należy docenić. Wnioski formułowane są w sposób prawidłowy i logiczny. Struktura i podział pracy jest zasadniczo poprawny, choć należy zwrócić uwagę, o czym była mowa wcześniej na potrzebę zamiany kolejności rozdziału czwartego i piątego, ewentualnie połączyć rozdział drugiego i piątego oraz korektę kolejności w bibliografii. Docenić należy,

iż każdy rozdział rozpoczyna się swoistym wprowadzeniem w podejmowaną tematykę danego rozdziału i to, iż każdy rozdział kończy się paragrafem z wnioskami.

Zapis bibliograficzny, doktorantka stosuje zapis przecinkowy, zarówno przypisów jak i bibliografii końcowej jest zasadniczo poprawny, choć nie pozbawiony błędów. I tak np. w przypisach, tam gdzie w tekście jest parafraza myśli źródłowych przypis powinien rozpoczynać się od skrótu „Por.”, czego w wielu przypisach brakuje, natomiast tam gdzie jest tylko odwołanie do źródła, przypis powinien zaczynać się od skrótu „Zob.”. Pełne dane źródłowe podajemy tylko przy pierwszym cytowaniu. W kolejnych cytowaniach dane te opuszcza. Przy cytowaniu haseł ze źródeł słownikowych lub encyklopedycznych najpierw podajemy autora hasła (jeśli jest), następnie hasło, a następnie tytuł encyklopedii czy słownika, redaktora/ów miejsce i rok wydania oraz stronę (przypis 29, 55). Można zauważyć też pewną niekonsekwencję w zapisie redaktorów dzieł zbiorowych. Raz jest to pisane jako (red.) w nawiasie np. przypis 17, 44, 61 i inne, w pozostałych zaś „pod redakcją”. Należałoby to ujednolicić, i pamiętać, że pisząc „pod redakcją” nazwiska redaktorów są odmieniane a nie zapisywane w mianowniku, np. przypis 18, 31, 44 i inne. Także nie wszystkie tytuły są pisane kursywą np. przypis 67, 78. 79 Tytuły czasopism w przyjętym sposobie zapisu winny być pisane w cudzysłowie i tu też brak konsekwencji i w czasopismach naukowych nie podajemy redaktorów np. przypisy 80, 81, 100. Należy wskazać do poprawy sposób stosowania cudzysłowu. Doktorantka bardzo swobodnie stosuje różne znaki „,” "" """, oraz różne sposoby zapisu „Niebieska Karta”, który też należałoby ujednolicić. W przypisie 49 jako źródło podana jest wikipedia. W pracy naukowej niej jest to najbardziej wiarygodne źródło.

Także bibliografia końcowa wymaga drobnej korekty. Oprócz wskazanych już wcześniej błędów w zapisie przypisów i zmiany kolejności źródeł w bibliografii końcowej w przypadku artykułów z czasopism naukowych, prac zbiorowych czy haseł podajemy strony, na których artykuł się znajduje. Druga uwaga dotycząca zapisu to ta, że w przypadku tego samego autora stosujemy zapis chronologiczny do dzieł najstarszych do najnowszych.

Należy zauważyć, że podany rok dysertacji i obrony to rok 2025 a nie 2024, jak zostało podane na stronie tytułowej maszynopisu.

Kwestie do dyskusji

Po lekturze recenzowanej rozprawy doktorskiej pojawiły się pytania i kwestie do dyskusji. W związku z tym proszę o odniesienie się do następujących kwestii:

1. W dysertacji doktorskiej na s. 203 jest opisany problem zauważony przez ekspertów i specjalistów o braku wymiany informacji między poszczególnymi podmiotami, instytucjami odpowiedzialnymi za przeciwdziałanie przemocy domowej i realizujących procedurę *Niebieskiej Karty* zwłaszcza w dużych miastach. Jak sytuacja tej współpracy i przepływu informacji wygląda w Warszawie?
2. Z wyników ankiety wynika, że według ok. 50% ekspertów i specjalistów obecnie obowiązujące prawo zabezpiecza przeciwdziałanie przemocy domowej i ok. 50% ma przeciwnie zdanie. Czy zatem konieczna jest kolejna zmiana prawa czy może bardziej humanistyczne/holistyczne przygotowanie osób pracujących w tych instytucjach, aby bardziej dostrzegali człowieka i troszczyli się o człowieka niż o przestrzeganie prawa?
3. Większość ekspertów i specjalistów – ponad 60% uważa, że przemocy domowej doświadczają także mężczyźni. Co zatem zrobić, aby odejść, zmienić stereotyp (obecny także w wielu dokumentach instytucji zwłaszcza europejskich), że przemoc domowa dotyczy tylko kobiet?
4. W niektórych dokumentach mówi się o tym, że w sytuacji przemocy domowej powinno być zabezpieczone *dobro dziecka*, ale faktycznie nie jest. Jak zatem rozumieć *dobro dziecka* i jakie działania winny być podjęte w zmianie przepisów prawnych, w przygotowaniu pracowników, aby faktycznie *dobro dziecka* w sytuacji zaistnienia przemocy domowej było zabezpieczone?

Wniosek końcowy

Pani magister Natalia Flisiak-Górecka podjęła się opracowania ważnie społecznego tematu i jednocześnie problemu społecznego dotyczącego zjawiska przemocy domowej i ukazania jaki wpływ ma to zjawisko na funkcjonowanie rodziny oraz jakość życia rodziny, w którym występuje przemoc domowa, jak również jaki wpływ ma społeczeństwo. Ten wpływ społeczny dotyczy przede wszystkim osób i instytucji będących odpowiedzialnymi za zapobieganie przemocy domowej oraz tych osób i instytucji, które są odpowiedzialne za rozwiązywanie problemów osób i rodzin gdzie przemoc domowa może wystąpić lub występuje.

Z jednej strony doktorantka przedstawiła zjawisko przemocy od strony teoretycznej i prawnej, a z drugiej od strony praktycznej. Zawarte bowiem w teorii i przepisach prawa sposoby postępowania różnych instytucji odpowiedzialnych za rozwiązywanie problemów związanych przemocą domową jak: Miejskie, Gminne, Powiatowe Ośrodki Pomocy

Spółecznej, Policja, służba zdrowia, placówki edukacyjne i oświatowe, Żandarmeria Wojskowa i inne zostały zweryfikowane poprzez przeprowadzenie sondażu i ankiety wśród ekspertów i specjalistów na co dzień zajmujących się działaniami związanymi z przemocą domową.

Zaprezentowane wnioski, zwłaszcza wyniki wywiadu eksperckiego i ankiety są bardzo ciekawe i trzeba mieć nadzieję, że posłużą zarówno obecnym jak i przyszłym pracownikom instytucji ukierunkowanym na przeciwdziałanie i rozwiązywanie problemów związanych z przemocą domową. Wnioski tej rozprawy mogą i powinny być przyczynkiem do polepszenia prawa w tym zakresie i lepszego przygotowania pracowników instytucji pomocowych, jak też wpłyną na poprawę komunikacji międzyinstytucjonalnej.

Recenzowana rozprawa spełnia wszystkie warunki stawiane pracom doktorskim przez przepisy państwowe i kościelne, dlatego stawiam wniosek do Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego o dopuszczenie pracy pani magister Natalii Flisiak-Góreckiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Mirosław Brzeziński, prof. KUL

Lublin, dnia 20 czerwca 2025 r.

Ks. Mirosław Brzeziński